

วัดพระธาตุลำปางหลวง

วัดพระธาตุลำปางหลวงเป็นโบราณสถานเก่าแก่และสำคัญคู่เมืองนครลำปางมาตั้งแต่สมัยอดีต วัดตั้งอยู่บนเนินดินสูงภายในเมืองโบราณเวียงพระธาตุลำปางหลวง ลักษณะเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีกำแพงล้อมรอบ ๓ ชั้น คูน้ำ ๒ ชั้น มีประตูเมืองหลายประตู มีปรากฏชื่อเรียก ๓ ชื่อ คือ ประตูหนองสูง ทางด้านตะวันตก ประตูลับแลทางมุมเมืองด้านทิศใต้ตอนที่กำแพงเมืองด้านตะวันตกและด้านใต้มาต่อกัน และประตูดอกไม้ทางด้านใต้ซึ่งเป็นทางเข้าสู่บริเวณวัดพระธาตุลำปางหลวงตัวเมืองตั้งอยู่บนที่ราบตอนลาดลงสู่แม่น้ำวังทางด้านตะวันออก โดยรอบเมืองเป็นที่ราบลุ่มมีลำน้ำสำคัญ คือ ลำน้ำแม่ตาล และแม่แก้ว ภายในเมืองมีบ่อน้ำกลางเมือง เรียกว่า บ่อน้ำเลี้ยง ซึ่งเป็นบ่อน้ำโบราณ และซากโบราณสถานหลายแห่ง

ตามตำนานพระธาตุลำปางหลวงได้กล่าวถึงสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้เสด็จมาประทับนั่งอยู่บนม่อนดอยของหมู่บ้านลำปางหลวง และมีชายผู้หนึ่งชื่อ “ลัวะอ้ายกอน” มีความเลื่อมใสในพระพุทธองค์ ได้นำเอาน้ำผึ้งบรรจุกระบอกไม้ป้าง มะพร้าวและมะตูมมาถวาย หลังจากที่พระองค์ได้ฉันแล้ว ทรงทิ้งกระบอกไม้ป้างไปทางทิศเหนือแล้วทรงพยากรณ์ว่าสถานที่นั้นต่อไปจักมีผู้มาสร้างเมืองชื่อว่า “ลัมภะกะปปะนคร” ภายหลังที่พระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานไปแล้ว ๒๑๘ ปี พระยาศรีธรรมโศกราชได้ให้พระกุมารกัสสปเถระเจ้า กับพระเมฆิยะเถระเจ้า อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าส่วนพระศอมาประดิษฐานไว้ที่พระเจดีย์เมืองลัมภะกะปปะนคร เมื่อกาลเวลาผ่านไปองค์พระเจดีย์ได้ชำรุดทรุดโทรมลง พระเจ้าจันทระเทวราช เจ้าเมืองสุพรรณภูมิทราบข่าวว่ามีพระบรมธาตุประดิษฐานอยู่ในพระเจดีย์ จึงเกณฑ์ไพร่พลมาขุดเอาไปประดิษฐานไว้ที่เมืองสุพรรณภูมิ และทำการสมโภช ซึ่งพระบรมธาตุได้แสดงปาฏิหาริย์ โดยปรากฏเป็นลำแสงลอยขึ้นฟ้าแล้วหายไป พระเจ้าจันทระเทวราชทรงติดตามมาจนถึงเมืองลัมภะกะปปะนคร พระพระบรมธาตุอยู่ในพระเจดีย์ดังเดิม ทรงโปรดฯ ให้ขุดแต่งเจดีย์พร้อมก่อพระเจดีย์ครอบไว้อีกชั้นหนึ่ง ต่อมาในปี พ.ศ. ๑๙๕๕ พระนางจามเทวีได้มาสักการะพระบรมธาตุ และอธิษฐานจิตขอน้ำอันเป็นเรื่องราวการกำเนิดของบ่อน้ำเลี้ยงหลังวัด

ครั้นถึงปี พ.ศ. ๑๙๙๒ เจ้าหาญแต่ท้อง ราชบุตรของเจ้าหมีนังนคร ผู้ครองเมืองลำปาง ได้สร้างพระเจดีย์ครอบพระบรมธาตุด้วยอิฐโกลน ฐานกว้าง ๙ วา สูง ๑๕ วา พร้อมกับสร้างหอพระพุทธรูปขึ้นทางด้าน

ทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระเจดีย์ ต่อมา พ.ศ. ๒๐๑๙ เจ้าหมื่นคำเป็กได้บูรณะวัดพระธาตุลำปางหลวง โดยสร้างวิหารหลวงและพระกำแพงแก้วรอบเขตพุทธาวาส พร้อมทั้งหล่อพระพุทธรูปขึ้น

ถัดนั้นมาปี พ.ศ. ๒๐๓๖ เจ้าหาญศรีธัตถะมหาสุรมนตรี ผู้ครองเมืองลำปางได้บูรณะเสริมองค์พระเจดีย์ให้มีขนาดใหญ่ขึ้น คือมีฐานกว้าง ๑๒ วา สูง ๒๑ วา ประดับองค์เจดีย์ด้วยแผ่นทองจังโก และหล่อพระเจ้าล้านทอง ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๑๔๕ พระยาหลวงนครชัยบุรี ร่วมกับพระสงฆ์และเสนาอำมาตย์ สร้างฉัตรประองค์พระธาตุ มาถึงปี พ.ศ. ๒๒๖๒ พระมหาวนาสี วัดโหล่หินร่วมกับพระมหาปัญญา วัดป่าตัน ได้หล่อทองคำใส่ยอดพระมหาธาตุ

ในปี พ.ศ.๒๒๗๕ เกิดเหตุการณ์สำคัญของเมืองลำปางเกิดขึ้นในวัดพระธาตุลำปางหลวง คือการสู้รบของหนานทิพย์ช้างกับท้าวมหายศ แม่ทัพชาวพม่าจากเมืองลำพูน ซึ่งในการรบครั้งนั้นหนานทิพย์ช้างเป็นฝ่ายชนะและได้รับการสถาปนาเป็นเจ้าเมืองนครลำปาง ท่านยังเป็นต้นตระกูลของเจ้านายฝ่ายเหนืออันได้แก่ ณ ลำปาง ณ ลำพูน ณ เชียงใหม่ และเชื้อเจ้าเจ็ดตน นับแต่นั้นเป็นต้นมาผู้สืบสกุลจากเจ้าหนานทิพย์ช้างจึงได้ทำการบูรณะซ่อมแซมวัดพระธาตุลำปางหลวงเรื่อยมาในปัจจุบันยังปรากฏรอยกระสุนปืนของการยิงต่อสู้อยู่บนรั้วสำริดล้อมองค์พระธาตุเจดีย์ของวัดพระธาตุลำปางหลวงอย่างชัดเจน

สิ่งที่น่าสนใจ

พระธาตุเจดีย์ เป็นเจดีย์ขนาดใหญ่ ก่ออิฐถือปูนทรงกลมแบบล้านนาผสมทรงลังกา มีฐานกว้างด้านละ ๒๔ เมตร สูง ๔๕ เมตร และมีกำแพงแก้วเป็นเสาสำริดยอดดอกบัวล้อมเป็นรูปจัตุรัส นอกนี้องค์เจดีย์ยังบุด้วยแผ่นทองแดงปิดทอง หรือที่ทางล้านนาเรียกว่า **“ทองจังโก”** บางแผ่นมีการฉลุลงลายแบบต่างๆ ประดับตามองค์พระธาตุ ตามตำนานกล่าวว่าเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ คือพระอัฐิธาตุพระนลาดีข้างขวา และอัฐิธาตุลำคอของพระพุทธเจ้าในทุกๆ ปีจะมีงานสมโภชและสงฆ์นำองค์พระธาตุขึ้นในวันเพ็ญเดือน ๑๒ หรือภาษาล้านนาเรียกว่า ยี่เป็ง

ในแง่คตินิยมของชาวล้านนาแล้ว พระธาตุลำปางหลวงแห่งนี้เป็นพระธาตุประจำปีของผู้ที่เกิดปีฉลู คาถาที่ใช้สวดนมัสการพระธาตุ คือ **“ยาปาตุฎตา อะตุลานุภาวาจิรัง ปะติฐฐาลัมภะกะปะปุเร เทวะนะคุตตา อุตตะราภิตย ยานะมามิ หันตัง วะระ ชินะธาตุง”**

วิหารหลวง เป็นวิหารประธานของวัด วางผังให้อยู่ในแนวเดียวกับประตูโขงและเจดีย์ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๒๐๑๙ โดยเจ้าหมื่นคำเป็ก ลักษณะของตัววิหารเป็นวิหารโถงทรงล้านนา การลดหลั่นของชั้นของหลังคาอยู่ในรูปแบบลดหน้า ๓ ชั้น หลัง ๒ ชั้น กว้างประมาณ ๑๗ เมตร ยาวประมาณ ๓๖ เมตร มีเสาทั้งหมด ๓๖ ต้น ภายในวิหารประดิษฐานพระเจ้าล้านทอง ซึ่งประทับในซุ้มมณฑปปราสาททอง ตามผนังผ่าย่อยของวิหารมีการเขียนงานจิตรกรรมเล่าชาดก เรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ พระเวสสันดร และพระเจ้าสิบชาติ

วิหารน้ำแต้ม เป็นวิหารที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือขององค์พระธาตุเจดีย์ ลักษณะโดยทั่วไปของวิหารเป็นวิหารโถง สร้างด้วยเครื่องไม้ มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาวประมาณ ๒๒ เมตร สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยเจ้าหาญศรีธิดะ ประมาณปี พ.ศ. ๒๐๔๔ ความสำคัญของวิหารน้ำแต้มคือเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ ปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง ๔๕ นิ้ว สร้างในสมัยเจ้าหาญศรีธิดะ ภายในวิหารมีภาพเขียนจิตรกรรมบนพื้นดินสอพอง เรื่องทำสังกะและพระนางสามาวดี ซึ่งขณะนี้ลบเลือนไปมากแล้ว (เข้าใจกันว่ามีการเขียนบางส่วนที่เก่าแก่ที่สุดของภาคเหนืออยู่ในวิหารแห่งนี้) คาดว่าภาพเขียนเหล่านี้เป็นงานศิลปะในสมัยของพระเจ้าติโลกราช ล่าสุดทางกรมศิลปากรได้ทำการบูรณะเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๑

ซุ้มประตูโขงและบันไดนาคด้านหน้า โดยซุ้มประตูโขง เป็นงานฝีมือของช่างหลวงที่สวयงามอยู่ใน

สภาพที่ดีก่อสร้างด้วยอิฐถือปูน ทำเป็นซุ้มประตูยอดแหลมเป็นชั้นแต่ละชั้นมีซุ้ม ๔ ทิศ ประดับตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้นอย่างประณีต ถือว่าเป็นการสร้างซุ้มทรงปราสาทแบบกู่ที่แสดงถึงอิทธิพลของปราสาทแบบทวารวดีตอนปลาย ประตูโขงแห่งนี้ยังมีความสำคัญในฐานะที่ถูกเลือกใช้ให้เป็นสัญลักษณ์ของเมืองลำปางในตราประจำจังหวัดลำปางอีกด้วย อนึ่งซุ้มประตูโขงแห่งนี้

ได้รับการบูรณะโดยกรมศิลปากร คือขุดปูนสีขาวที่ทาพอกทับมาเป็นเวลานานออกจนมองเห็นผิวเดิมของซุ้มทำความสะอาดและเคลือบน้ำยากันเชื้อรา ทำให้ลวดลายของซุ้มคมชัดสวยงามขึ้น สำหรับบันไดขึ้นด้านหน้าของวัดทั้งสองฝากได้รับการออกแบบให้เป็นรูปมังกรคาบพญานาค ตรงเชิงบันไดประดับด้วยรูปปั้นสิงห์ขนาดใหญ่ ๒ ตัว สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นสมัยเจ้าหอคำดวงทิพย์ เจ้าผู้ครองนครลำปาง เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๓๓๑

หอพระพุทธรูป เป็นสถาปัตยกรรมก่ออิฐ รูปทรงสี่เหลี่ยมคล้ายฐานเจดีย์ กว้างประมาณ ๙.๕๐ เมตร สร้างขึ้นในสมัยเจ้าหาญแต่ทอ้ง ประมาณปี ๑๙๔๒ โดยครอบรอยพระพุทธรูปไว้

วิหารพระพุทธรูป เป็นวิหารบริวารอีกหลังหนึ่งตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของพระธาตุเจดีย์ คู่กับวิหารน้ำแต้ม ตัววิหารเป็นอาคารปิดทึบขนาดกว้างประมาณ ๑๐ เมตร ยาวประมาณ ๒๕ เมตร หน้าบันโดมมีขนาดใหญ่ โครงสร้างอาคารกับผนังบางส่วนเป็นไม้ล้วน มีแผ่นผนังที่ติดดินซึ่งใช้อิฐฉาบปูน ภายในวิหารมีรูปอาคารเป็นกลุ่มก้อน และเป็นที่ประดิษฐานพระประธานแบบเชียงแสนองค์ใหญ่น้อยประดิษฐานอยู่เต็มอาคาร พระพุทธรูปที่สำคัญ คือพระพุทธรูปปางมารวิชัยซึ่งมีขนาดหน้าตักกว้าง ๔๐ นิ้ว

